

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗМІСТ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У МЕМОРІАЛЬНОМУ МУЗЕЇ-САДИБИ ЛЕОНІДА СМОРЖА

А Представлений практичний підхід до організації художньо-естетичного виховання творчої особистості засобами музейної комунікації в Меморіальному музеї-садибі філософа й колекціонера опішненської кераміки Леоніда Сморжа. Запропонований підхід забезпечує виявлення специфіки проведення гончарських майстер-класів, інших освітньо-виховних і культурно-мистецьких заходів на базі Музею-садиби.

Ключові слова: музейна комунікація; культурно-мистецькі заходи; гончарство; дитяча іграшка; ліплення; квест-конкурси; майстер-класи; колекція; творче мислення

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Розвиток людського суспільства, безумовно, залежить від рівня загальнокультурного виховання особистості, її активної духовно-моральної та естетичної позиції, способу життя. Музейне середовище, музейна комунікація має величезний потенціал у вирішенні завдань естетичного виховання та активізації творчих здібностей особистості, але внаслідок нерозвиненості соціальних механізмів залучення до світу прекрасного, браку ефективних методик формування вмінь і навичок жити за законами краси, значна кількість людей не має відповідних морально-естетичних орієнтацій і потреб дотримуватися національно-культурних традицій.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Про суспільне призначення мистецтва та розвиток естетично-художньої культури в епоху науково-технічного прогресу писав доктор філософських наук, професор Леонід Сморж. Йому належить і монографія «Гончарівна (одержима керамікою)», де вчений продовжив цю тему. У цій роботі він назвав також основні принципи гончарської етнопедагогіки.

Значення музею в сучасному суспільстві та роль засобів музейної комунікації розкрив у своїй праці «Загальна музеологія» австрійський музеолог Фрідріх Вайдахер. Інші зарубіжні та вітчизняні вчені також працюють над цією проблемою, оскільки значну роль у формуванні духовної культури людини може відігравати музей, який відрізняється від інших освітніх центрів демократичністю та здатністю виховного впливу на всі категорії і групи населення [4, с. 484].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В українському суспільстві, на жаль, ще зберігається певна дистанція, відчуження музеїв від суспільства. Музейна діяльність спрямовується в основному на формування та дослідження колекцій, а питання контакту з аудиторією займає другорядні позиції, обмежуючись екскурсійною діяльністю. Наша стаття стосується конкретних напрацювань, спрямованих на вдосконалення форм і методів взаємодії музею та аудиторії.

Метою статті є розкриття значних виховних можливостей музейного середовища щодо формування творчої особистості, активність якої проявиться як у сфері праці, так і у сфері дозвілля.

Викладення основного матеріалу дослідження. Мистецтво з його унікальними можливостями цілісного впливу на особистість є не тільки джерелом естетичного виховання, а й універсальним засобом творчого розвитку, воно допомагає глибше пізнати себе, свій внутрішній світ, спонукає до самовдосконалення. Саме мистецтво, з його чи не наймогутнішою силою емоційного впливу на свідомість і підсвідомість людини, має розглядатися не тільки як джерело художнього виховання, а й формування емоційно-естетичної культури. Всебічний, повноцінний і грамотний розвиток суспільства можливий лише за умови присутності в його процесах культурно-мистецького аспекту. Виняткову роль в естетичному вихованні молодого покоління відіграють предмети естетичного циклу (малювання, співи, музика) у закладі загальної середньої освіти, спеціалізованій художній школі, будинку дитячої та юнацької творчості, закладі культури тощо.

Організація та зміст художньо-естетичного виховання творчої особистості можливий також засобами музейної комунікації, яка є визначальним складником діяльності музею. Здатність автентичних матеріальних об'єктів, тобто музеалій, «говорити», бути свідченнями визначає її особливості. Різноманітні напрямки музейної комунікації можуть бути реалізовані в музейних експозиціях та у здійсненні на їхній основі освітньо-виховних заходів. За твердженням відомого музеолога Фрідріха Вайдахера, музейну експозицію треба розуміти як повідомлення, а музейні фонди є основою комунікативної роботи музею, адже й автентична експозиція, й організовані на її базі освітньо-комунікативні проекти неможливі без багатих, науково атрибутованих, ретельно вивчених і збережених колекцій.

Зібрання Меморіального музею-садиби філософа й колекціонера опішненської кераміки Леоніда Сморжа налічує понад 1500 експонатів. У ній біля 700 унікальних авторських глиняних виробів відомих гончарів Опішного: Івана

Білика, Михайла Китриша, Гаврила та Миколи Пошивайлів, Григорія Тягуна, Василя Омеляненка, Трохима Демченка, Олександри Селюченко, оздоблених неповторною мальовкою славетних малювальниць: Явдохи Пошивайло, Зінаїди Линник, Параски Біляк, Поліни Сиси та ін. Основу експозиції музею-садиби складає найбільша в Україні приватна колекція опішненської кераміки, яка впродовж 1960–1990-х років була сформована відомим українським ученим, доктором філософських наук, професором Леонідом Смержем (1927–2009) та передана Музею-заповіднику 2009 року.

Кожного року Музей-садибу відвідує велика кількість екскурсій з України та з-за кордону. Гостей чекає не тільки огляд експозиції, а й цікаві вікторини, ігри, квест-конкурси, майстер-класи опішненських гончарів і малювальниць. Для Е-літньої академії гончарства вже кілька років поспіль проходить нічна екскурсія, що являє собою яскраве театралізоване дійство. Для учасників Міжнародних молодіжних гончарських фестивалів також готуємо відповідну програму. Вивчаємо з молодшими школярами колядки, щедрівки, влаштовуємо «водіння кози» за народним звичаєм, «проводі зими» на Масниці, готуємо свято вишиванки. Зазвичай діти задоволені, бо самі стають учасниками незвичайного дійства. Для творчої молоді проводимо літературні вечори, де вони можуть прочитати власні твори, а також послухати вірші Леоніда Смержа та запрошених літераторів.

Та найбільше діти звичайно ж люблять працювати з глиною, тому бажаючих навчитися ліпити дитячу іграшку завжди багато. На майстер-класи приходять як місцеві дітлахи, так і вихованці Полтавського обласного дитячо-юнацького оздоровчого табору «Еколог». До учасників майстер-класів часто приєднуються туристи, що приїздить на екскурсії.

Метою таких заходів є:

- упровадження традиційних методик в індивідуальній творчій роботі;
- гармонійне поєднання різних технік і методик ліплення з глини;
- формування творчих здібностей учасників майстер-класів;
- виховання шанобливого ставлення до народних традицій, національної свідомості, формування естетичного смаку, популяризація гончарства.

Щоб майстер зміг приділити увагу кожному, кількість учасників не повинна перевищувати 15–16 осіб. Тривалість заняття, що проходить серед зелені на свіжому повітрі, – 1–2 академічні години. Наставниками в цій нелегкій справі зазвичай стають опішненські гончарі. Серед них талановита гончарка Ніна Дубинка, колишня учениця Олександри Селюченко, Михайла Китриша, Володимира Нікітченка, яка має вже досить великий досвід за плечима і вміє прекрасно спілкуватися з дітьми. Кілька років поспіль на волонтерських засадах Ніна Дмитрівна проводила майстер-класи з ліплення глиняної іграшки у Меморіальному музеї-садибі філософа й колекціонера опішненської кераміки Леоніда Смержа. Майстриня завжди ретельно готу-

валася до занять. Виготовляла заздалегідь кілька зразків глиняної іграшки, які потім демонструвала учням. Завжди приносила із собою кілька стек, якими зазвичай користуються майстри глиняної іграшки. Розповідала не тільки те, якими користуватися, а й те, як їх можна виготовити. Під час заняття Ніна Дубинка крок за кроком детально розповідала, які маніпуляції треба виконувати з глиною, пояснюючи чому саме так необхідно робити. Скажімо, чому іграшка має бути порожньою всередині, чому треба добре вимішувати глину перед роботою та ще багато іншого знає не кожен новачок.

Проводила майстер-класи з ліплення глиняної іграшки у Меморіальному музеї-садибі філософа й колекціонера опішненської кераміки Леоніда Смержа й гончарка з Миських Млинів Галина Куцїй (1937). Галина Володимирівна належить до опішненського роду гончарів Сердюків. Глиняну іграшку почала ліпити ще в дитинстві. Багато років працювала на заводі «Художній керамік». Крім того, як виготовити ту чи іншу іграшку з глини, діти почули від неї багато приказок та історій із життя гончарів.

Популярними у Музеї-садибі є родинні майстер-класи. Адже перші уроки спілкування з глиною в гончарських родинях за традицією майбутні майстри отримували в ранньому дитинстві [2, с. 111]. Майстер-клас «Від батька до сина» у Музеї-садибі проводив відомий опішненський гончар Олександр Шкурпела (фото 1) зі своїми синами Андрійком та Миколою, майстер-клас «Дерево життя» – гончарка Лідія Запорожець (фото 3-4) із донькою Вікторією Заліською, вчителем гончарства Державної спеціалізованої художньої школи-інтернату «Колегіум мистецтв у Опішні» I-III ступенів імені Василя Кричевського та онуком Віталієм Заліським. Дітям дуже цікаво, коли їхніми наставниками виступають ровесники, що вже мають певний досвід і вміння.

Результати дослідження. Під час майстер-класів виховується шанобливе ставлення до народних традицій, національної свідомості, формуються естетичні смаки. Робота з глиною розвиває дрібну моторику рук дитини, а також її уяву, творче мислення. Виліпивши півника-свистунця чи рибку, малюк починає відразу бавитися іграшкою. Оживляє її в своїй уяві. Тоді ми разом з дітьми намагаємося скласти кумедні чи повчальні казки про їхніх глиняних героїв.

Висновки наукового дослідження. Майстер-клас у Музеї-садибі – це для дитини прекрасна нагода не тільки познайомитися з народним мистецтвом, здобути певні теоретичні знання з гончарства, а й поспілкуватися з народними майстрами, випробувати свої сили, відчутти глину на дотик й побачити себе в якості митця. Адже важливими в навчанні декоративно-ужиткового мистецтва є питання значення традицій у народному мистецтві, їхньої ролі в передаванні майстерності від покоління до покоління, оволодіння певними традиційними художньо-технологічними прийомами, творчого характеру ручної художньої роботи, ролі особистості майстра в народному мистецтві, традиційних ремесел та їхнього зв'язку із природою. Для творчої природи природа завжди є джерелом натхнення.

Усе, що приковує погляд, дивуючи красою, в руках дитини відразу повторюється в глині: птах, квітка, тваринка... «Перед красою кожна дитина така, якою вона є насправді, під впливом краси вона стає такою, якою вона повинна бути. Коли дитина опиняється віч-на-віч з природою, коли перед нею відкривається світ дивних речей – дайте волю дитячим вчинкам, саме через вчинки ви найкраще зможете спостерігати, як сприймає навколишній світ кожна

дитина, що вона бачить, як думає» – писав педагог Василь Сухомлинський [3, с. 45].

Перспективи подальших розвідок. Розкриття методів організації та змісту художньо-естетичного виховання творчої особистості засобами музейної комунікації має широкі перспективи, оскільки розкриває значні пізнавальні та виховні можливості музейного середовища. Це значне поле досліджень, яке спонукає до співпраці педагогів, музеологів, мистецтвознавців, психологів та етнографів.

Фотоматеріали

Фото 1. Майстер-клас із гончарем Олександром Шкурпелю та його синами в Меморіальному музеї-садибі філософа й колекціонера опішненської кераміки Леоніда Смержа. Міські Млини, Полтавщина. Липень, 2016.

Фото Тараса Пошивайла

Фото 2–3. Майстер-клас з гончарською родиною Запорожців-Заліських у Меморіальному музеї-садибі філософа й колекціонера опішненської кераміки Леоніда Смержа. Міські Млини, Полтавщина. Липень 2015.

Фото Тараса Пошивайла

📖 Список використаних джерел

1. Вайдахер Фрідріх. Загальна музеологія. Львів: Літопис, 2005. 632 с.
2. Смерж Л. О. Гончарівна (одержима керамікою): монографія. Опішне: Українське Народознавство, 2004. 304 с.

3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5-ти т. Київ: Рад. школа, 1976. Т. 2. 668 с.
4. Ягудина Р. И. Эстетическое воспитание учащихся средствами музейной педагогики. *Молодой учёный*. 2012. № 4. С. 484–486.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 03.04.2018

Зубань В. Г. Организация и содержание художественно-эстетического воспитания творческой личности средствами музейной коммуникации в Мемориальном музее-усадьбе Леонида Смержа.

Представлен практический подход к организации художественно-эстетического воспитания творческой личности при помощи средств музейной коммуникации в Мемориальном музее-усадьбе философа и коллекционера опошнянской керамики Леонида Смержа. Предложенный подход обеспечивает выявление специфики проведения гончарских мастер-классов и других культурно-массовых мероприятий на базе Музея-усадьбы.

Ключевые слова: музейная коммуникация; культурно-массовые мероприятия; гончарство; детская игрушка; лепка; мастер-классы; квест-конкурсы; коллекция; творческое мышление

Zuban V. H. Organization and Content of Art and Aesthetic Education of a Creative Person by Means of Museum Communication at the Memorial Museum-Estate of Leonid Smorz.

The paper presents practical approach to the organization of art and aesthetic education of creative person by means of museum communication at the Memorial Museum-Estate of the philosopher and collector of Opishnya ceramics, L. Smorz. The proposed approach provides identification of the specifics of conducting pottery master classes, other educational, cultural and artistic events based on the Museum-Estate.

Key words: museum communication; cultural and artistic events; pottery; child's toy; clay modeling; quest games; master classes; collection; creative thinking